

LOYIHAVIY MOLIYALASHTIRISH BOZORIDA RAQOBATNI TA'MINLASH ISTIQBOLLARI

Maxsudova Nozima Ilxomovna

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI BANK MOLIYA AKADEMIYASI magistranti:

el pochta: nozimamaksudova1994@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.12198917>

Annotatsiya: Ushbu maqolada loyihani moliyalashtirish infratuzilma, sanoat va kommunal xizmatlarni rivojlantirish bo'yicha uzoq muddatli loyihalar, aniq moliyaviy vositalardan foydalangan holda, loyihani moliyalashtirish uchun foydalaniladigan qarz va o'z mablag'lari loyihani amalga oshirish bilan ta'minlangan pul oqimlari hisobiga qaytarilishi haqida yoritilgan bo'lib, loyihani moliyalashtirish – bu qarz olishning shunday tuzilishi bo'lib, unda mablag'larni qaytarish loyiha tomonidan ishlab chiqarilgan pul oqimlaridan ustuvor foydalanishga asoslanadi, shu bilan birga barcha aktivlar, huquqlar va imtiyozlar ikkilamchi bozorning qimmatli qog'ozlari vazifasini bajarishi va o'z navbatida garov sifatida ishlatiladi. Loyihani moliyalashtirish iqtisodiyotning xususiy sektori uchun ayniqsa jozibadorligi yirik loyihalarni balansdan tashqari moliyalashtirish imkoniyatlari haqida keng yoritilgan.

Kalit so'zlar: loyiha, moliyalashtirish, infratuzilma, lizing, biznes-reja, kreditor, kapital, sarmoya, qarz, qimmatli qog'oz, ikkilamchi bozor

ПЕРСПЕКТИВЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ КОНКУРЕНЦИИ НА РЫНКЕ ПРОЕКТНОГО ФИНАНСИРОВАНИЯ

Махсудова Нозима Ильхомовна

Магистрант; Банковской финансовой академии Республики Узбекистан

Аннотация: В этой статье финансирование проекта рассматриваются долгосрочные проекты развития инфраструктуры, промышленности и коммунальных услуг с использованием конкретных финансовых инструментов, включая заем, используемый для финансирования проекта, и возврат собственных средств за счет денежных потоков, полученных в результате реализации проекта. – это такая структура заимствования, при которой возврат средств основан на приоритетном использовании денежных потоков, генерируемых проектом, в то время как все активы, права и привилегии действуют как ценные бумаги вторичного рынка и, в свою очередь, используются в качестве обеспечения. Особую привлекательность проектного финансирования для частного сектора экономики широко освещают возможности забалансового финансирования крупных проектов.

Ключевые слова: проект, финансирование, инфраструктура, лизинг, бизнес-план, кредитор, капитал, инвестиции, долг, ценные бумаги, вторичный рынок.

PROSPECTS FOR ENSURING COMPETITION IN THE PROJECT FINANCE MARKET

Makhsudova Nozima Ilkhomovna

**Graduate student of the Banking and Finance Academy of
the Republic of Uzbekistan**

Abstract: This article project financing examines long-term projects for the development of infrastructure, industry and utilities using specific financial instruments, including a loan used to finance the project and the return of own funds from cash flows received as a result of the

project. – this is a borrowing structure in which the return of funds is based on the priority use of cash flows generated by the project, while all assets, rights and privileges act as securities of the secondary market and, in turn, are used as collateral. The special attractiveness of project financing for the private sector of the economy is widely highlighted by the possibilities of off-balance sheet financing of large projects.

Keywords: project, financing, infrastructure, leasing, business plan, lender, capital, investments, debt, securities, secondary market.

Iqtisodiy munosabatlarda loyihani moliyalashtirish global qiziqish uyg'otadi. Masalan, rivojlanayotgan bozorlarda loyihani moliyalashtirish yaxshi tuzilgan va iqtisodiy asoslangan loyihalarni amalga oshirishga imkon beradi, hatto loyiha tashkilotchilari kerakli miqdordagi mablag'ni taqdim eta olmasa va loyihani amalga oshirish bilan bog'liq barcha xavflarni o'z zimmasiga olmasa ham. Investitsiya xarajatlari, xatarlar va mukofotlarni manfaatdor tomonlar o'rtasida taqsimlashning ishlab chiqilgan mexanizmi zarur mablag'larni jalb qilish va shunga mos ravishda loyihani amalga oshirish imkoniyatini oshirishga imkon beradi. Loyihani moliyalashtirish aksiyalar paketini sotish orqali moliyalashtirish turi sifatida yuqori samaradorlikka ega va qisman shuning uchun odatda homiy bosh kompaniyaning o'ziga xos loyihasini ishlab chiqish uchun zarur bo'lgan universal vositadir. Foizlar va qarzning asosiy qismini to'lash ushbu loyihaning pul oqimlaridan amalga oshiriladi. Loyiha daromadi kabi xatarlarni homiy jalb qilingan investorlar-aktsiyadorlar va turli darajadagi kreditorlar bilan taqsimlaydi. Shuning uchun, loyihaga sarmoya kiritishda investorlar, birinchi navbatda, loyiha muvaffaqiyatsizlikka uchragan taqdirda homiyning zararni qoplash qobiliyatiga emas, balki loyihaning daromadlilikiga qarashadi. Loyihani moliyalashtirish va loyihani amalga oshirish uchun qarz kapitalini muntazam jalb qilish o'rtasidagi asosiy farq loyiha bo'yicha qarz va zararni to'lash uchun mablag' manbai hisoblanadi. Qarz kapitalini oddiy jalb qilishda bunday manba homiyning mablag'lari hisoblanadi, loyihani moliyalashtirishda esa bu rolni faqat ushbu loyihaning pul oqimlari bajaradi.

Loyihani moliyalashtirish odatda yirik xalqaro moliya tashkilotlari tomonidan amalga oshiriladi. Ushbu sohada eng taniqli xalqaro moliya korporatsiyasi (IFC) va Evropa tiklanish va taraqqiyot banki (EBRD).

Tijorat kreditlash qarz oluvchining butun biznes uchun kredit bo'yicha javobgarligini nazarda tutadi. Loyihani moliyalashtirish klassik ma'noda investitsiyalarni qaytarishning yagona manbai ma'lum bir loyihadan olinadigan daromad ekanligini anglatadi. Shunday qilib, hatto istiqbolli loyihani boshlagan qarzga botgan kompaniya ham loyihani moliyalashtirishni kutishi mumkin. Bunday holda, xavf qarz oluvchi va investor o'rtasida taqsimlanadi.

1970-1980-yillarda loyihalarni moliyalashtirish qarzga botgan korporativ Amerika uchun haqiqiy najot bo'ldi. Rossiyada loyihani moliyalashtirish o'zining beqarorligi va biznesning shaffofligi bilan deyarli topilmaydi. Odatda Rossiyada boshqa kredit dasturlarining turli xil modifikatsiyalari keng tarqalgan: korxona kapitalidagi ulush uchun kredit, lizing, sindikatlangan kreditlash, garovga qo'yilgan kreditlash, investitsion kreditlash va boshqalar. Ular uchun rag'bat-bu loyihani yanada yuqori darajaga ko'tarish bilan ko'proq foyda olish istagi. Shunday qilib, loyihani moliyalashtirish loyihaning kelajakda olib keladigan daromadlari hisobidan moliyalashtirish g'oyasiga asoslanadi. Shunday qilib, loyihani

moliyalashtirish kompaniyalarga nisbatan arzon investitsiya kreditlarini olish orqali korxonani rivojlantirish xarajatlarini sezilarli darajada kamaytirishga imkon beradi.

Ikkinchi muhim jihat shundaki, loyiha investitsiyalari qonuniy nuqtai nazardan to'g'ridan-to'g'ri kompaniyaga qarz yukining oshishiga olib kelmaydi. Boshqacha qilib aytganda, qarz loyihaning o'ziga "osib qo'yiladi" va kompaniya kredit limitini qisqartirishdan qo'rqmasdan qarz mablag'larini hozirgi ehtiyojlariga jalb qilishi mumkin. Aksincha, loyihani moliyalashtirish yordamida allaqachon qarzga botgan kompaniya qo'shimcha resurslardan foydalanishi mumkin, ammo ulardan noto'g'ri foydalanish ishlamaydi. Loyihani moliyalashtirishning yana bir texnik afzalligi shundaki, u mablag'larni taqdim etishning ko'plab shakllarini nazarda tutadi. To'g'ridan-to'g'ri investitsiyalardan tashqari, turli xil qo'shma korxonalarni tashkil etish, qarz qog'ozlarini chiqarish yoki loyihani moliyalashtirish sindikatlarini yaratish mumkin. Bu, masalan, loyiha uchun mavjud bo'lganlar bilan rasmiy ravishda bog'liq bo'lmagan yangi kompaniya yaratishga imkon beradi. Investorning kompaniya kapitaliga kirishi bilan loyihani moliyalashtirishga murojaat qilish xavfli bo'lishi mumkin: fors-major holatlarida kompaniyani yo'qotish xavfi — istiqbolli, ammo vaqtinchalik qiyinchiliklarga duch kelish — bu juda haqiqatdir. Moliyalashtirish loyihalarini ko'rib chiqishda banklar juda puxta. Bank mutaxassislari kompaniyaning biznes-rejasi, hisoboti va biznes jarayonlarini tom ma'noda ajratadilar. Agar loyiha bankka samarali taqdim etilsa, qarz oluvchi barcha asosiy talablarga javob beradi va bankka barcha kerakli hujjatlarni o'z vaqtida taqdim etadi, moliyalashtirish uchun arizani ko'rib chiqish ikki-uch oy davom etadi. Loyihani tahlil qilish bir necha yilga kechiktirilgan holatlar mavjud bo'lsa-da, loyihaning keyingi bosqichi pul oqimlarini tahlil qilishdir. Loyihaning iqtisodiy samaradorligi mijoz va loyihaning etarli miqdordagi pul oqimini ta'minlash qobiliyatida namoyon bo'ladi, bu hatto noqulay stsenariyda ham kreditga xizmat ko'rsatish va to'lashga imkon beradi. Bunday xatarlarni taqsimlashning ¹kafolatlaridan biri bu loyiha tashabbuskori loyihaning qo'shma investorlaridan biri sifatida ishtirok etish qobiliyatidir. Kompaniyaning kapitaldagi ulushi loyiha qiymatining kamida 20-30% bo'lishi kerak. Agar o'z mablag'lari bo'lmasa, bank, qoida tariqasida, loyiha kompaniyasiga yangi aktsiyadorlarni jalb qilish orqali ustav kapitalini ko'paytirishni tavsiya qiladi yoki agar loyiha uning investitsiya siyosatiga mos keladigan bo'lsa, o'zi aktsiyadorga aylanadi. Katta va murakkab loyiha uchun bir martalik qaror qabul qilish odatda mumkin emas, chunki buning uchun zarur bo'lgan ba'zi ma'lumotlar va hujjatlar loyihaning kirish qismida ishlab chiqiladi. Bunday loyihalar ma'lumot to'plash va tahlil qilish amalga oshiriladigan dastlabki bosqichlarning mavjudligi bilan tavsiflanadi. Masalan, banklar mijoz ishlaydigan iqtisodiyot sohasiga va kompaniya biznesining shaffofligini baholashga qiziqishadi. Mijozning biznesi nafaqat buxgalteriya hisobi va boshqa hisobotlarning rasmiy talablari nuqtai nazaridan tahlil qilinadi. Unga va elementar iqtisodiy mantiq nuqtai nazaridan qarash Belgilangan samaradorlik ko'rsatkichlariga erishish ushbu operatsiyaning yakuniy maqsadi bo'lgan ma'lum bir loyahasiz loyihani moliyalashtirish mumkin emas. Shu bilan birga, loyihaning huquqiy va tashkiliy izolyatsiyasi uning ishtirokchilari o'rtasidagi munosabatlarning mohiyatini belgilaydi. Xususan, qoida tariqasida, loyiha kompaniyasining mustaqilligi ta'minlanadi. Bu yangi tashkil etilgan yuridik shaxs yoki loyiha tashabbuskori

¹ 1 O'zbekiston Respublikasining "Investitsiya faoliyati to'g'risida"gi Qonuni, 2014 y 9 dekabr. 3 – modda. G'ozibekov D.G'. Investitsiyalarni moliyalashtirish masalalari. T.: "Moliya" nashriyoti. 2003. 26 bet.

firmadan farq qiladigan boshqa bo'linma bo'lishi mumkin. Shunday qilib, loyiha, bir tomondan, rejalashtirilgan foyda olishni, boshqa tomondan, moliyaviy resurslarni jalb qilish va ulardan foydalanishni o'z ichiga oladi. Shu bilan birga, loyiha tashabbuskori o'z javobgarligini minimallashtirish va sheriklar bilan munosabatlarni soddalashtirishga intilib, loyihani amalga oshirishda ishtirokini cheklaydi.

Xulosa qilsak loyihani moliyalashtirish zamonaviy iqtisodiy hayotning ko'p qirrali hodisasi bo'lib, uning rivojlanishi xalqaro iqtisodiy munosabatlarda ixtisoslashuv va kooperatsiyaning global tendentsiyalari bilan bog'liq. Loyihani moliyalashtirish ko'lamli va uning o'ziga xos xususiyatlarini belgilaydigan xarakterli xususiyatlarning umumiyliги ushbu hodisaning asosiy jahon iqtisodiy jarayonlari bilan yaqin aloqasini belgilaydi.

References:

1. Vaxobov A.V., Xojibakiev Sh.X., Mo'minov N.G. "Xorijiy investitsiyalar". O'quv qo'llanma. - T.: Moliya, 2010.-328 b.
2. Вахабов А.В., Разыкова Г.Х., Хажибакиев Ш.Х. Иностранные инвестиции и модернизация национальной экономики. Монография. Т.: Молия, 2011.-300 с.
3. Bekmurodov A.Sh., Karrieva Ya.K., Ne'matov I.U., Nabiev D.H., Kattaev N.T. Xorijiy investitsiyalar. O'quv qo'llanma. -T.:Iqtisodiyot, 2010.-166 b.
4. Mamatov B., Xujamkulov D., Nurbekov O. Investitsiyalarni tashkil etish va moliyalashtirish. Darslik. - T.: Iqtisod-Moliya, 2014. - 608 b.
5. Kayumov R.I., Xojimatov R.X. Investitsiyalarni tashkil etish va moliyalashtirish: Darslik. - T.: TDIU, 2010. - 496 b.
6. Karlibaeva R. Investitsiyalarni tashkil etish va moliyalashtirish: O'quv qo'llanma. - T.: Cho'lpon, 2011.-124 b.
7. Raimjonova M.A. O'zbekistonda erkin iqtisodiy hududlarga investitsiyalarni jalb qilish: nazariy asoslari, hozirgi holati va istiqbollari. T.: "Extremum-press", 2013.-176 b.
8. Toshov O. Investitsion faoliyatni moliyalashtirishni takomillashtirish. T.: "Akademnashr", 2012.-165 b.
9. Хазанович Э.С. Иностранные инвестиции: Учебное пособие/ Э.С.Хазанович.2-е изд., стер.-М.:КНОРУС, 2011.-312с.
10. Xashimov A.A., Madjidov Sh.A., Muminova N.M. Investitsiyalarni tashkil etish va moliyalashtirish. Darslik. - T.: Sharq matbaa nashriyot uyi, 2014.-208 b.
11. Шевчук Д.А. Организация и финансирование инвестиций. -Ростов на Дону.: Феникс, 2006.-272 с.
12. Сергеев И.В., Веретенникова И.И. Организация и финансирование инвестиций. Учебное пособие. - М.: Финансы и статистика, 2001. - 272 с.